

PRT 316 – MISIR ARKEOLOJİSİ

PRT 316 - MISIR ARKEOLOJISI v.1.0
Prof. Dr. Vasif Şahoğlu
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Vasif Şahoğlu

Ders 7: Nagada III ve Erken Sülaleler Dönemi

Ankara Üniversitesi

Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi

Arkeoloji Bölümü

Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı

Nagada III Dönemi

Yukarı Mısır Başlığı

Aşağı Mısır Başlığı

Birleşik Mısır Başlığı

Nagada III Dönemi, Mısır'ın sülaleler öncesi döneminin son evresidir. Bu dönemde Mısır Uygarlığı ilk kez çok büyük bölgesel bir güç haline gelmiştir. 1. ve 2. Sülalelerin oluşmasını sağlayan politik ortam da bu dönemde oluşmuş olmalıdır. Son yıllarda ele geçen yeni bulgular artık 1. Sülale öncesinde bir de 0. Sülalenin olduğunu ortaya koymuştur.

Nagada II Döneminden sonra Yukarı Mısır'da çok farklı özellikler yansıtan mezarlar görülmeye başlamıştır. Bunlar arasında, elit mezarları olarak adlandırılacak boyutları açısından daha büyük ve içerdikleri mezar eşyaları açısından da daha zengin ve bol mezarlar da bulunmaktadır. Bu durum, toplum yapısında başlayan tabakalaşmanın o güne kadarki en görünür hale geldiğini göstermektedir.

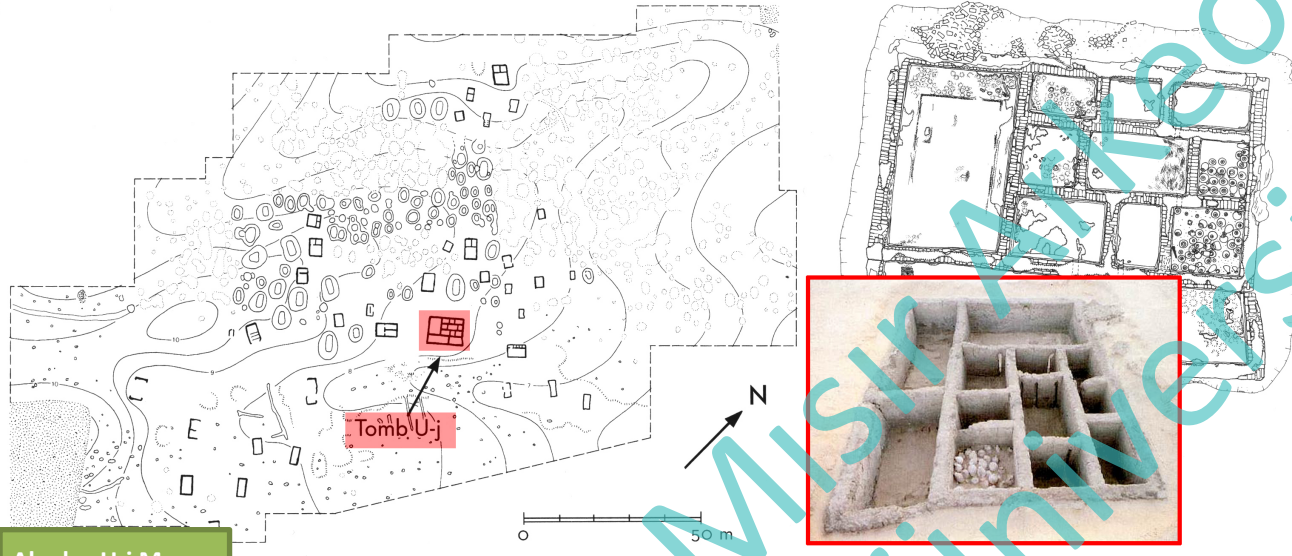
Nagada II sonunda (c. MÖ 3200) Yukarı Mısır'dan sonra Aşağı Mısırda da bölgedeki yerel kültürler sona ermiş, (Maadi Kültürü) ve tüm Mısır'da tamamen Nagada Kültürünün etkileri görülmeye başlamıştır.

Mısır'ın ilk kez tek bir güç altında birleşmesi Nagada III Döneminde olmuştur. Bu dönemde ilk kez hem güney hem de kuzey Mısır'da politik bir birlik oluşmuştur.

Nagada III Dönemi

Abydos, U-j Mezarı

Abydos U-j Mezarı
En Erken Hiyeroglifler

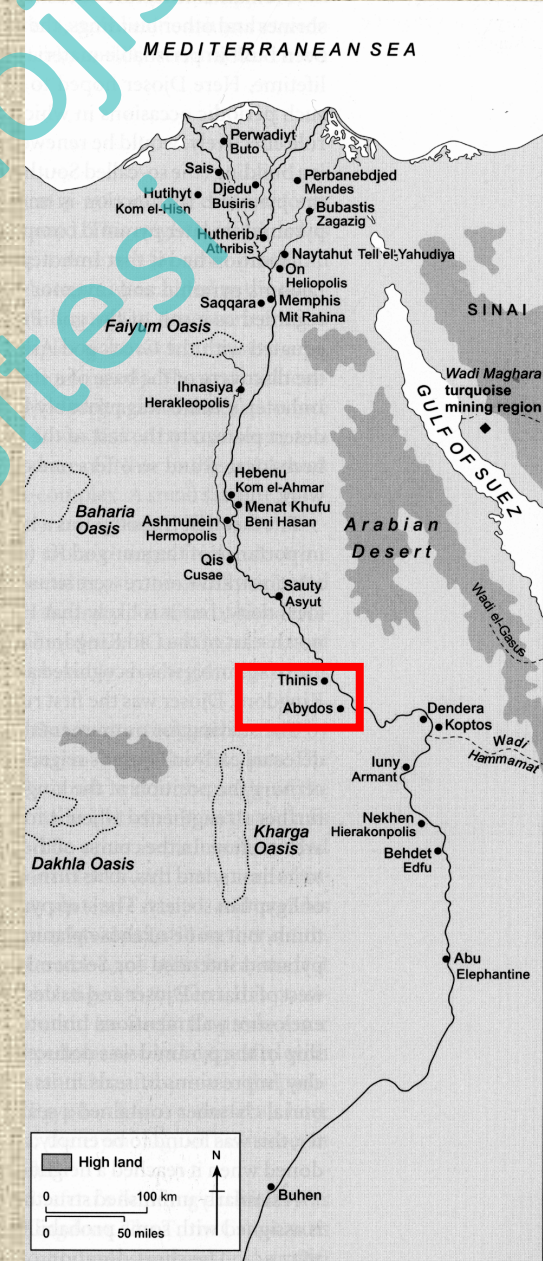

Abydos U-j Mezarı

Nagada'daki T Mezarlığında açığa çıkarılan Nagada III Dönemi mezarları, Nagada II dönemi mezarları ile benzerlik göstermektedir.

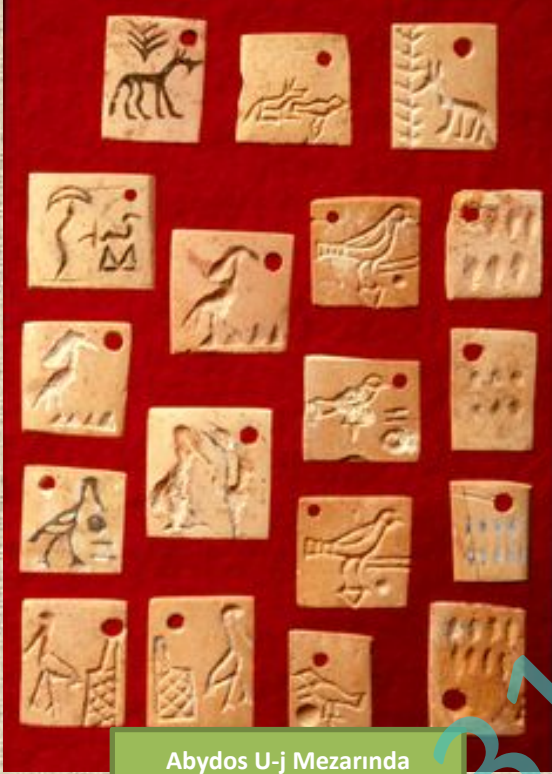
Abydos'da Nagada II döneminin basit mezarlarını takiben aynı mezarlık alanında Nagada II'nin zengin mezarları görülmeye başlamış ve en sonunda da yine aynı alanda o. Ve 1. Süllalelerin büyük krali mezar kompleksleri yapılmıştır.

Örneğin Abydos'ta U-j isimli mezar, (MÖ 3150) 12 odaya sahip olup 67 metrekarelik bir alan kaplamaktadır. Soyulmuş halde bulunmasına rağmen bu mezarda çok sayıda yerli seramik örneği yanında yaklaşık 400 adet Filistin'den ithal şarap kabı ve fildişi ile kemikten eserler ele geçmiştir.

Nagada III Dönemi

Abydos, U-j Mezarı

Abydos U-j Mezarında
Ele geçen Hiyeroglifli plakalar

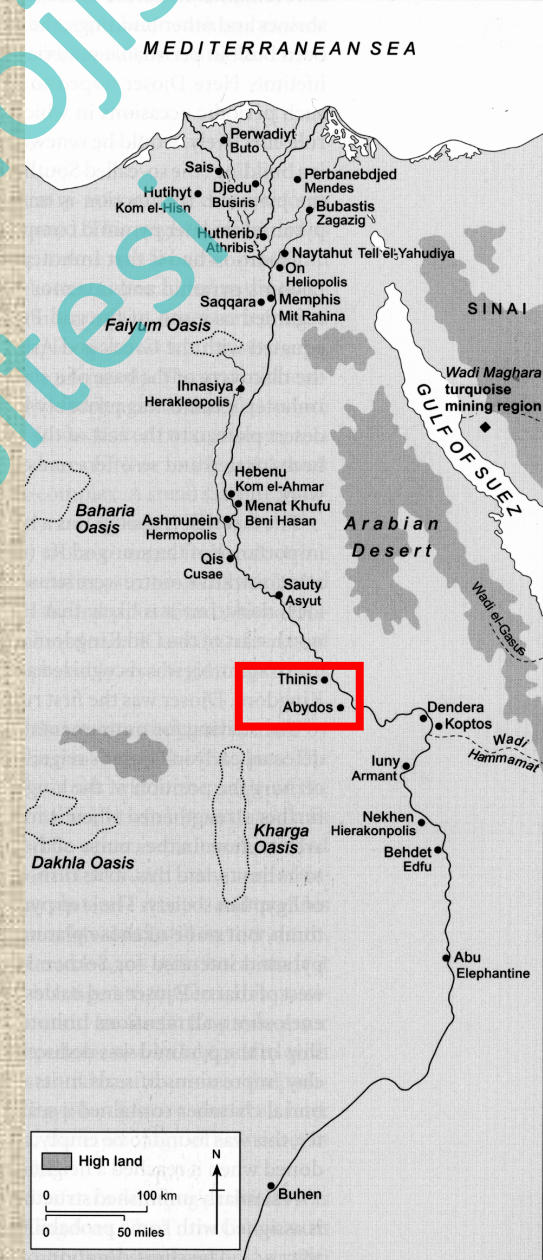
Abydos U-j Mezarı

Abydos U-j Mezarında
Filistin kökenli şarap kabı

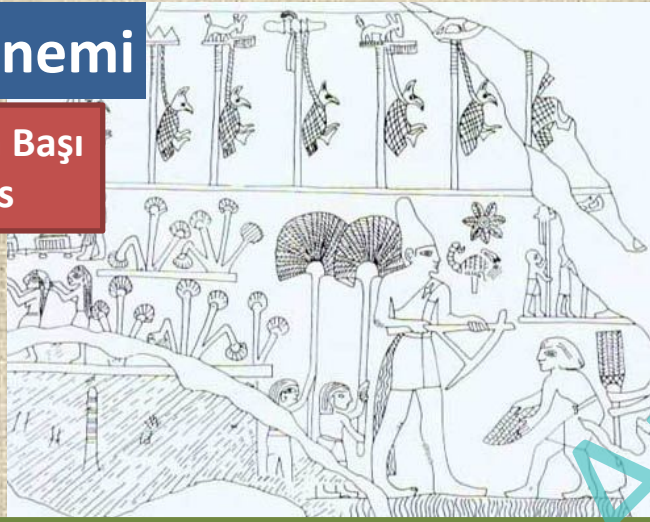
U-j Mezarında ele geçen en ilginç buluntu grubunu yaklaşık 150 adet küçük plaka oluşturmaktadır. Bunların üzerinde hiyeroglif işaretleri yer alır. Bu örnekler bu güne kadar Mısır'da bulunan en eski Hiyeroglif yazıtlarıdır.

Mezar içerisinde ahşap bir tabuta ait parçalar da bulunmuş olması, bunun bir krala ait olabileceğini düşündürmektedir. Ele geçen küçük yazılı plakalar üzerinde ismi geçebilecek bu kralın Akrep Kral olduğu düşünülmektedir.

Nagada III Dönemi

Akrep Kral'ın Asa Başı Hierakonpolis

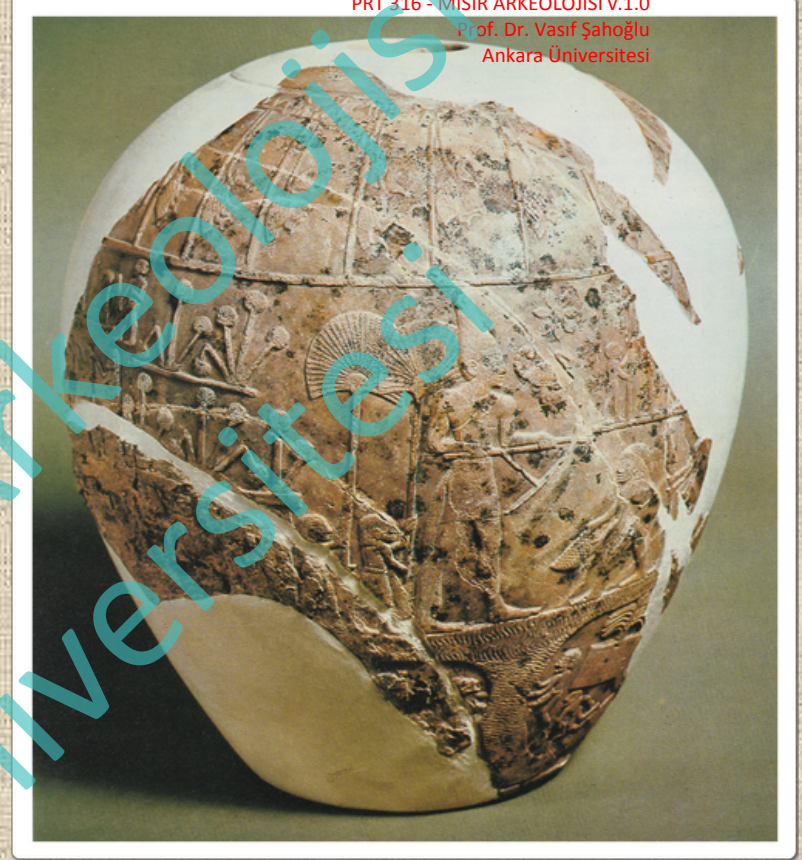

Akrep Kral'ın (Scorpion)
İsmi taşıyan kırık asa başı
(Hierakonpolis).

25cm yüksekliğinde olan asa başı
törensel amaçlıdır.

Aşağı ve Yukarı Mısır'ın birleşmesi
Aşamasında önemli bir arkeolojik bulgudur.

Narmer paleti ile stilistik açıdan çok benzerdir.

PRT 316 - MİSİR ARKEOLOJİSİ v.1.0

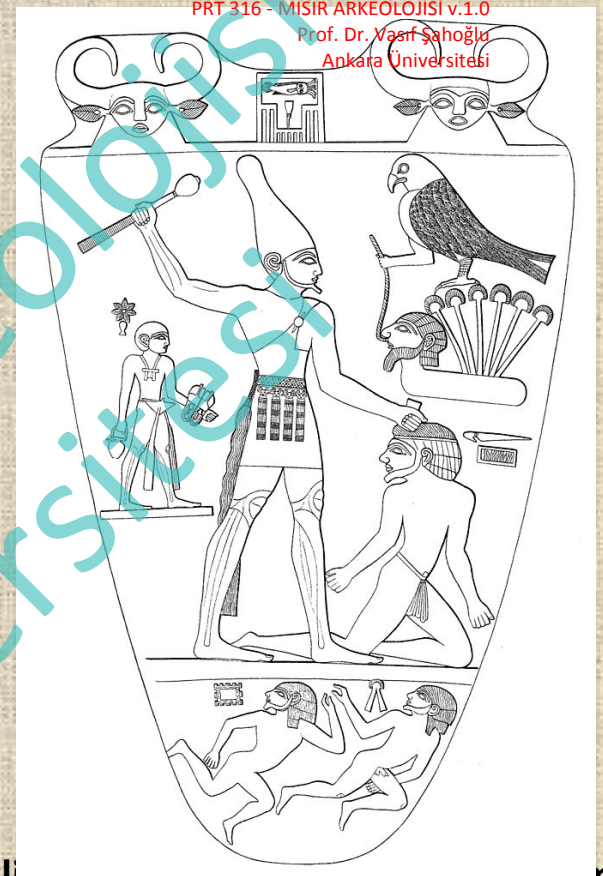
Prof. Dr. Vasif Şahoğlu
Ankara Üniversitesi

Sülaleler öncesi dönemin en önemli şehirlerinden biri olan Nagada, Sülaleler döneminden itibaren önemini kaybetmiştir. Abydos, bölgenin en önemli şehirlerinden birisi konumuna gelirken, hierakonpolis, tanrı Horus'un (Yaşayan kralların sembolik tanrısı) kutsal merkezi olarak önemini devam ettirmiştir. Abydos'un bölgenin hakim şehri olması, güneyde herhangi bir savaşa gerek olmadan meydana geldiyse de olasılıkla kuzey Mısır'a çeşitli seferler düzenlenmiş ve bu bölge askeri çabalarla Mısırın tek gücü altına girmiştir.

Bu dönemin politik ve askeri olayları ile ilgili bilgilerimiz bazı önemli tavrili sanat eserlerinden gelmektedir. Bunlardan bir tanesi, Hierakonpolis'deki Horus tapınağında sunu olarak sunulmuş durumda ele geçen Akrep Kral'ın Asa Başı, diğerleri ise Kral Narmer'in asa başı ve paletidir.

Nagada III Dönemi

Kral Narmer'in Paleti Hierakonpolis

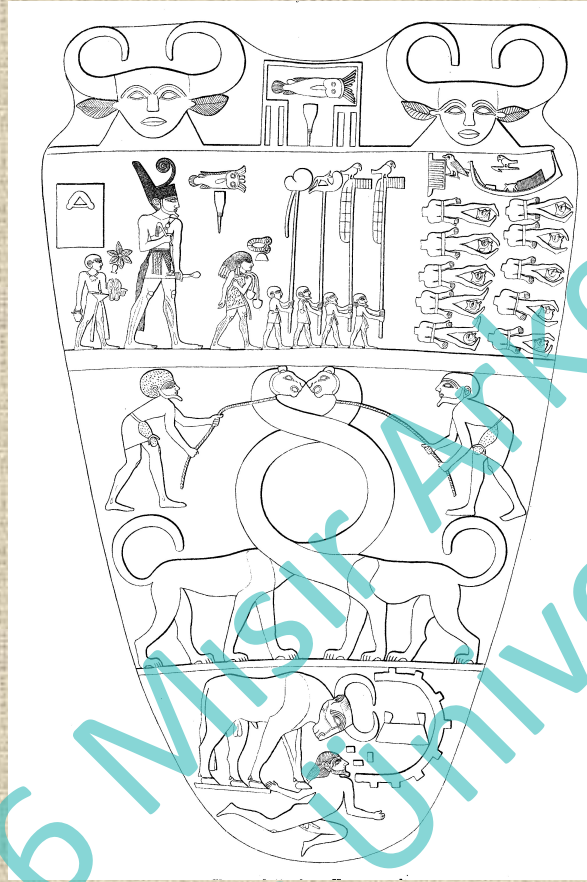

Narmer Paleti olarak bilinen eser, çamurtaşından, 64cm yüksekliğindedir. Üzerinde, kralın ve düşmanlarının yüzüne, papirüsler ve diğer motiflerle bezenmiş bir buluntudur. Hierakonpolis'deki mabete adak olarak bırakılmıştır. Kral Narmer, Paletin bir yüzünde Aşağı Mısır'ın başlığını giyerken, diğer yüzünde ise Yuları Mısır'ın başlığını giyerken tasvir edilmiştir.

Paletin ön yüzünde Narmer, elindeki topuzla düşmanının başına vurmaktadır. Kral tüm figürlerden daha büyük yapılmıştır. Bu sahnede şahin Horus, aşağı Mısır'ı sembolize eden papirüslerin üzerinde tasvir edilmiştir. Yukarıda sağda ve solda, tanrıça Hator tasvir edilmiştir. (Hator: Gök tanrıçası, insan başlı siğir boynuzludur. Ağaç ve kadınların tanrıçasıdır). Önceki dönemlerin Nagada döneminin başına kadar zamanla oluşmuş bu tasvir türü artık tam formunu bulmuştur ve Mısır uygarlığının sonuna kadar da bu şekilde tasvir edilmeye devam edecektir.

Nagada III Dönemi

Kral Narmer'in Paleti Hierakonpolis

PRT 316 - MİSİR ARKEOLOJİSİ v.1.0

Prof. Dr. Vasif Sahoğlu

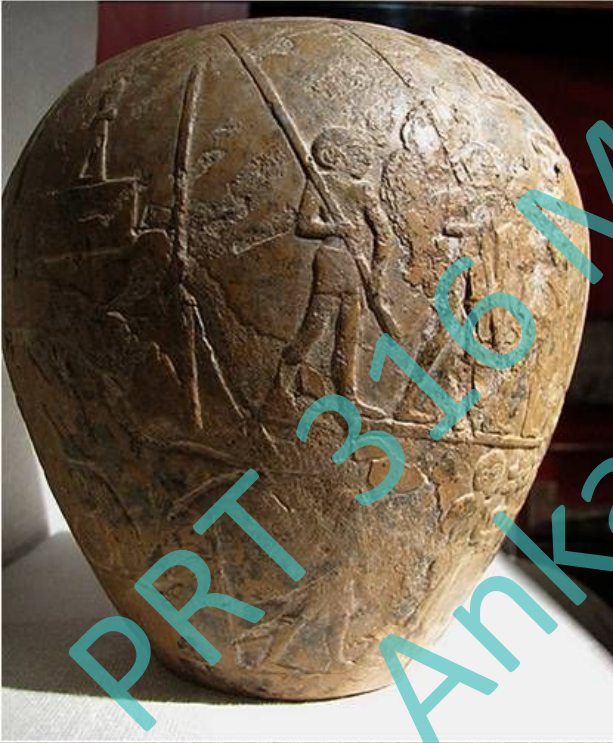
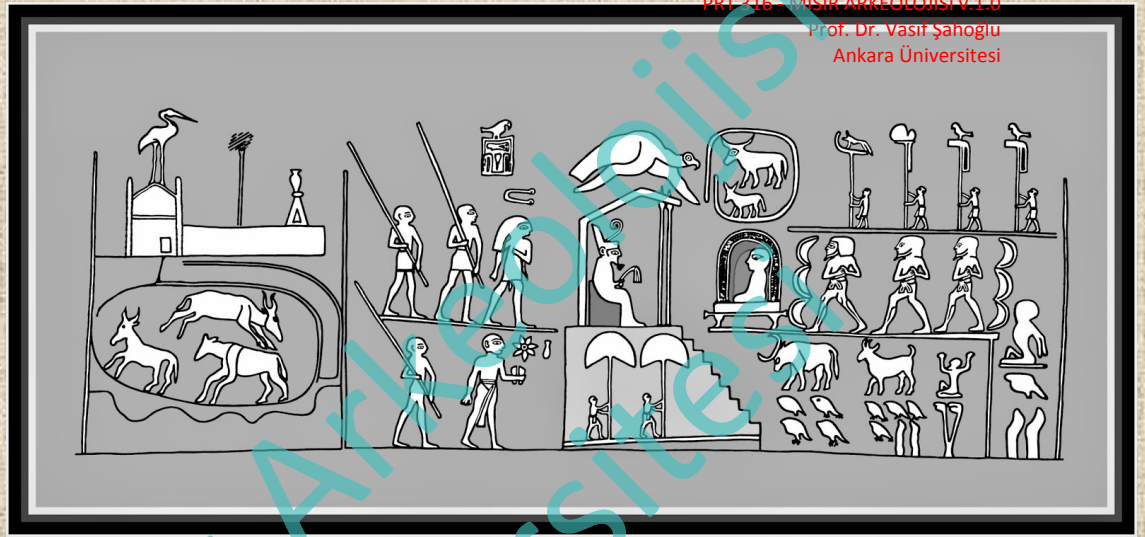
Ankara Üniversitesi

Narmer Paleti'nin arka yüzü yatay olarak üç panele bölünmüştür. En üstte kral kutlama sahnesinde tasvir edilmiştir. Karşısında, başları kesik düşmanlar yer almaktadır. Onun altındaki tasvir sahnesinde, yılan şeklinde uzun boyunları olan iki aslan, boyunlarından birbirine bağlanmıştır. En altta ise kral olduğu düşünülen bir figürün, bir boğa ile özdeşleştirilerek bir kaleye girişi tasvir edilmiştir.

Narmer Paleti, aşağı ve yukarı Mısır arasındaki savaşları tasvir ediyor olmalıdır. Tüm bu sahneler Mısır'ın bir bütün haline gelerek tek yönetil altına girmesinin savaşlar olarak kazanıldığını göstermektedir.

Nagada III Dönemi

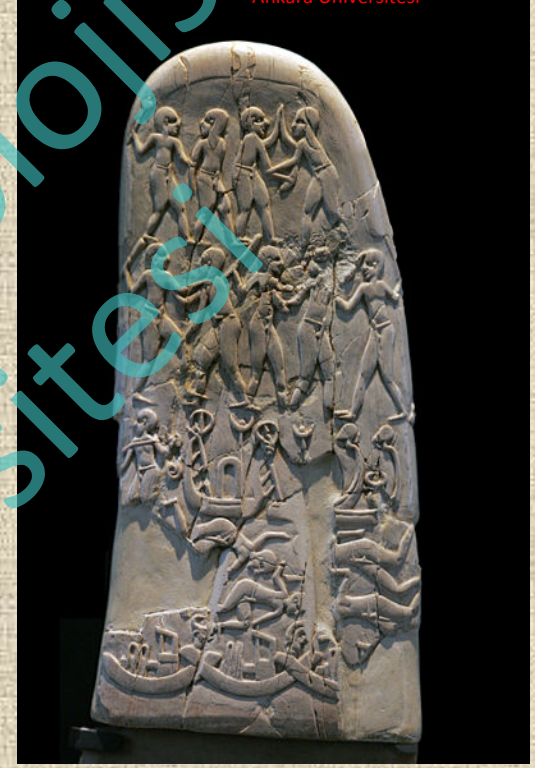
Kral Narmer'in Asa Başı
Hierakonpolis

Narmer'in as başı, Hierakonpolis'de bulunmuştur. Nagada III Dönemi

Nagada III Dönemi

Gebel el Arak Bıçağı

Nagada III dönemine ait bir başka önemli eser, Gebel el Arak bıçağı olarak adlandırılan bıçaktır. Bu eser, özellikle tasvir sanatı açısından çok özeldir. Su aygırı dışından kabzaya ve çok iyi işlenmiş çakmaktaşıdan bıçak kısmına sahip olan bu eserin kabzasının iki yüzünde de farklı tasvirler bulunmaktadır.

Gebel el Arak bıçağının en büyük özelliği, kabzanın bir yüzünde gösterilen sahne tamamen Mısır özellikli, Nil nehrinde seyahat eden tekneler ve savaş sahnelerinden oluşurken, diğer yüzünde tamamen Mezopotamya stilinde işlenmiş ve hayvanlar hakimi konumunda Mezopotamya'dan bilinen rahipler beyi figürü yer almaktadır.

Erken Sülaleler Dönemi

c. MÖ 3000-2680

0. Sülale'ye ait olabilecek krallar
(M.Ö. 3000 öncesi)

[Crocodile](#)
[Iry-Hor](#)
[Ka](#)
[Scorpion](#)
[Narmer](#)

I. Sülaleye ait olan krallar
(M.Ö. 3000-2750)

[Aha](#)
[Djer](#)
[Djet](#)
[Queen Merytneit](#)
[Den](#)
[Anedjib](#)
[Semerkhet](#)
[Qaa](#)

2. Sülale (M.Ö. 2750-2680)

[Hotepsekhemwy](#)
[Raneb](#)
[Ninetjer](#)
[Sekhemib](#)
[Peribsen](#)
Sened
Weneg
[Khasekhem](#)
[Khasekhemwy](#)

Erken Sülaleler Kralları

Abydos'ta 0. Sülale dışında 1. ve 2. sülalelere ait olması gereken önemli mezarlar da ele geçmiştir. Kerpiç duvarları olan, nişlerle desteklenmiş bir yapı kompleksi Qa'da ele geçmiştir. Abydos'taki büyük boyutlu mezarlar arasında bir de kraliçe mezarı vardır. Abydos'ta ilk defa karşımıza çıkan bu mezar düzenlemeleri, artık kral-tanrı bağlamında devlete bağlı bir dini inanışın olduğunu da göstermektedir.

Abydos'ta açığa çıkarılan 7 mezar kompleksi açığa çıkarılmıştır. Mezarlık alanı özellikle Orta Krallık döneminde tahrip edilmiş olmasına rağmen bu döneme ait bazı önemli özellikler tespit edilmiştir.

Erken Sülaleler Dönemi

c. MÖ 3000-2680

0. Sülale

0. Sülale Mezarları

Chrocodile

0. Sülale'ye ait olabilecek krallar
(M.Ö. 3000 öncesi)

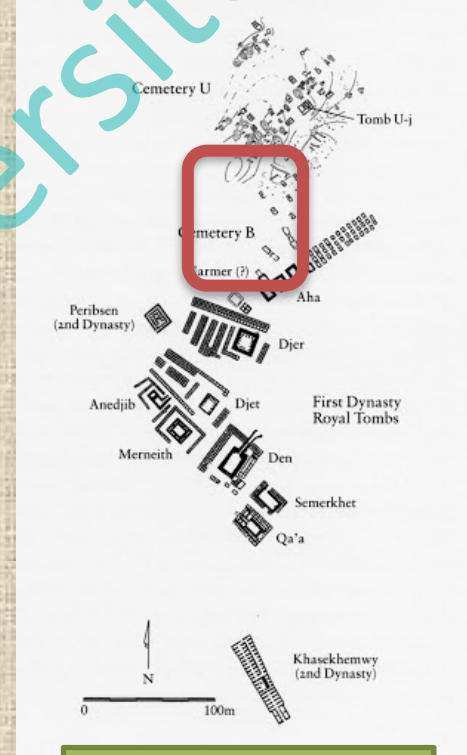
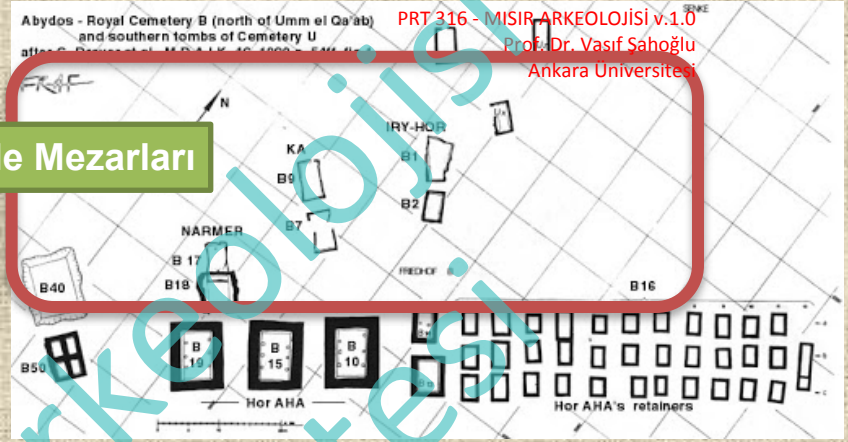
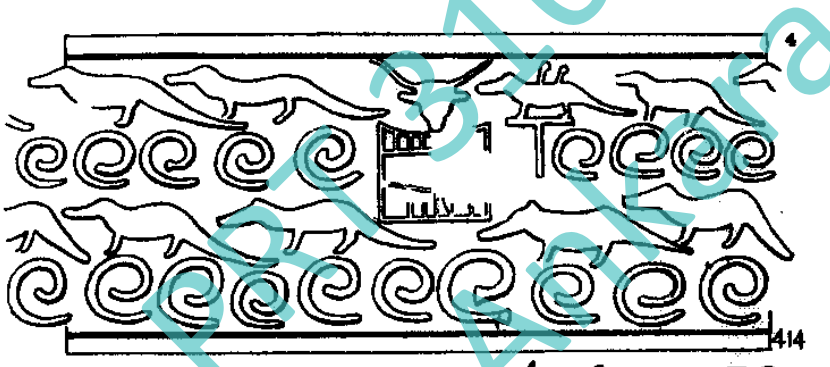
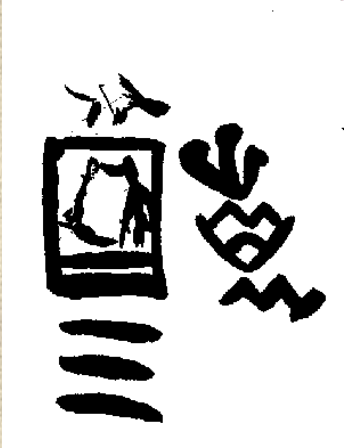
[Crocodile](#)

[Iry-Hor](#)

[Ka](#)

[Scorpion](#)

[Narmer](#)

Abydos Krali Mezarlığı

0. Sülaleye ait kalıntılar Abydos'ta 1. Sülaleye ait mezarların hemen yanında bulunmuştur. Ancak yine de bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır.

Erken Sülaleler Dönemi

c. MÖ 3000-2686

1. Sülale

Kral Aha'nın Mezarı

I. Sülaleye ait olan krallar
(M.Ö. 3000-2750)

[Aha](#)

[Djer](#)

[Djet](#)

[Queen Merytneit](#)

[Den](#)

[Anedjib](#)

[Semerkhet](#)

[Qaa](#)

Abydos mezarlığında Mısır'ın ilk kralı olan Aha'nın mezarının bulunduğu kesimde 0. sülaleye ait kralların mezarları da bulunmuştur. 0. Sülalenin mezarları iki odalıyken Aha'nın mezarı çok odalıdır ve içerisinde ahşap kalıntıları ele geçmiştir.

Mezarın çevresindeki üç odada 33 tane 20-25 yaşlarında genç erkeğe ait ve en azından 7 tane aslana ait mezar bulunmuştur. Gençler ve aslanlar özellikle öldürülerek mezara gömülmüştür. Abydos mezarlığındaki diğer krali mezarların yan mekanlarında da yine ahşap tabutlar içerisinde kralla birlikte gömülen insan iskeletleri bulunmuştur.

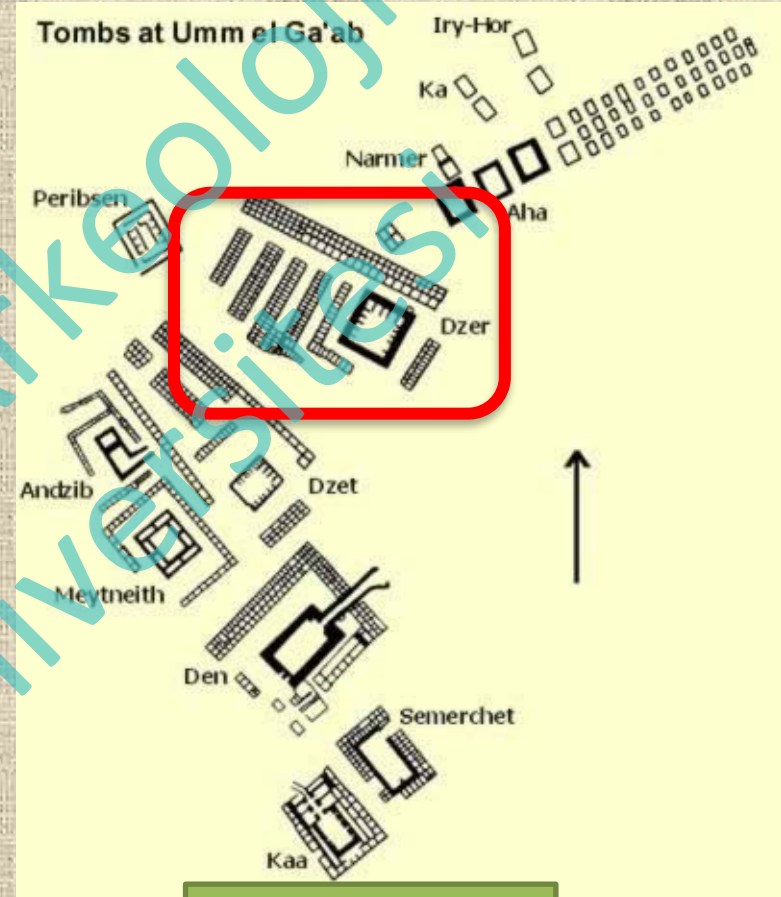
Bu dönem, Mısır tarihinde krali mezarlar için insan kurban edildiğini gösteren tek dönemdir.

Erken Sülaleler Dönemi c. MÖ 3000-2686

1. Sülale Kral Djer'in Mezarı

Tomb of King Djer surrounded by retainer burials.
Courtesy of the German Archaeological Institute, Cairo

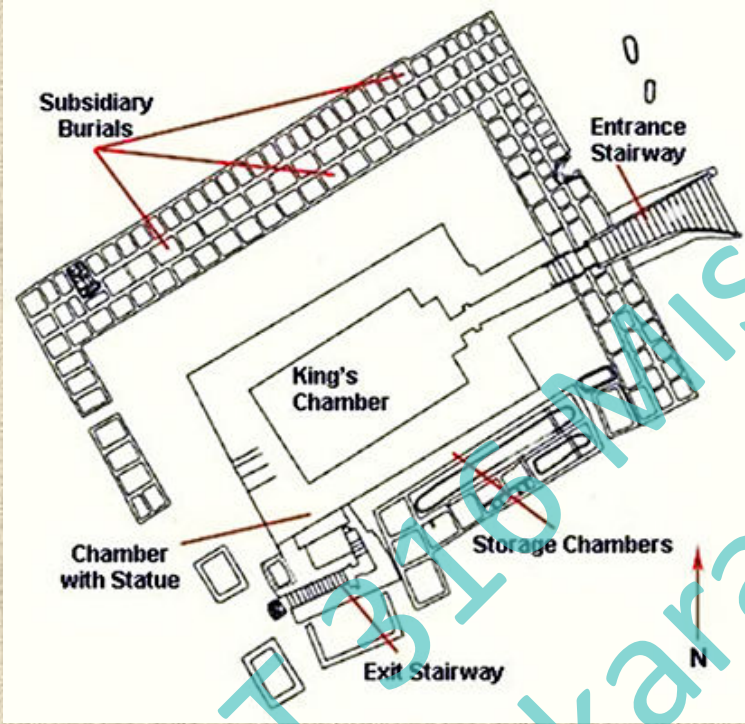
Abydos Krali Mezarlığı

1. Sülalenin ikinci kralı Djer'in mezarında Djer ile birlikte 338 kişi öldürülerek gömülmüştür. Bu insanlar olasılıkla krala diğer hayatta yardım edeceği düşünülen ahçılar, idareciler, din adamları ve kralı eğlendiren kişilerden oluşmaktaydı. 1. Sülale'den sonra bu uygulama tamamen ortadan kalkacak ve mezarlara insan kurbanı yerine heykelcikler konmaya başlayacaktır.

Bu dönem, Mısır tarihinde krali mezarlar için insan kurban edildiğini gösteren tek dönemdir.

Erken Sülaleler Dönemi c. MÖ 3000-2686

1. Sülale Kral Den'in Mezarı

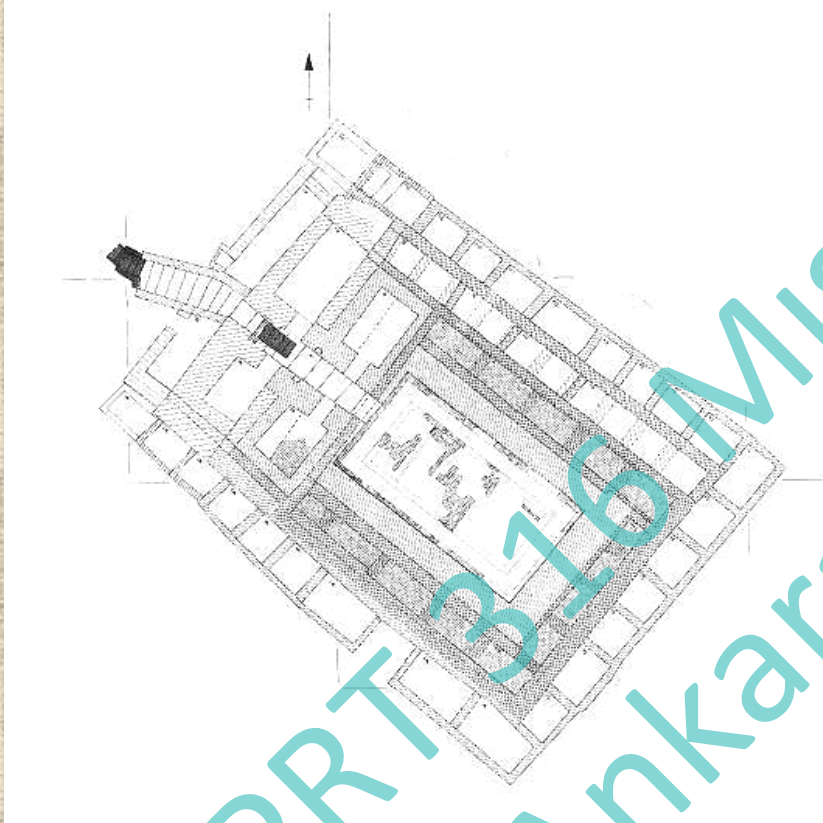
Abydos Krali Mezarlığı

1. Sülale krallarından Den'in mezarı 53x40m boyutlarında olup mezar odası 15x9m boyutlarında ve 6m derinliktedir. 136 tane kişinin Den ile beraber aynı mezar kompleksine dö müldüğü görülmektedir. Den'in mezarı, Abydos'taki mezarların en gömeklisidir. Mezarın tabanı Aswan'dan getirilen siyah ve kırmızı granit taşlarıyla döşenmiştir.

Erken Sülaleler Dönemi c. MÖ 3000-2686

1. Sülale
Kral Kaa'nın Mezarı

Abydos Krali Mezarlığı

1. Sülale'nin son kralı Ka'nın mezarında otuz tane yazırlı levha bulunmuştur. Bunlar, kokulu yağların getirilişini anlatmaktadır.

Erken Sülaleler Dönemi

c. MÖ 3000-2686

1. Sülale Kuzeydeki Durum

I-II-III. Sülaleler Dönemlerinde Saqqara Kuzey Mezarlığı

PRT 316 - MİSİR ARKEOLOJİSİ v.1.0
Prof. Dr. Vasif Şahoğlu
Ankara Üniversitesi

1. Sülale dönemine ait önemli mezarlar aynı zamanda Saqqara'da da ele geçmiştir ancak bunlar Abydos'taki örneklerin seviyesine ulaşmamaktadır. Yine de bunlar, daha iyi korunmuş olmaları açısından önemlidir. Bazı mezarların duvarlarında boyalar ve tabanlarında ahşap döşemeler açığa çıkarılmıştır. Kuzey Saqqara'daki bazı mezarlarda da yine 1. Sülale dönemi krali ölü gömme geleneklerinin bir uzantısı olarak, mezarlarda ölü kurbanı kanıtları da ele geçmiştir.

Kuzey Saqqaradaki mezarların tamamı önemli kişilere ait olmalıydı ve halın başka bir yere gömüldüğü düşünülmektedir. Bu kanıtlar da bize bu dönemde artık Mısır'da tek bir hakim gücün olduğunu ve Saqqara'daki önemli kişilerin de onların temsilcileri olduğunu göstermektedir. Birinci sülale ile ilgili bilgilerimizin tamamı şu an için mezarlardan gelmektedir.

Sülale döneminde Mısır hakimiyeti güneyde Nubia içlerine, kuzeyde ise Sina yarımadasına uzanmıştır.

Mısır'ın, güney Nubia bölgesindeki A Grubu olarak adlandırılan kültürle olan ilişkileri savaşlarla bağlantılıdır. BU savaşlar sonucunda A grubu kültürü yok olacaktır.

Kuzeyde, Filistin'de 1. sülaleler dönemi ile çağdaş olarak Erken Tunç Çağı II dönemi yaşanmaktaydı. Bu dönemde Filistin'den ithal edilen çok sayıda malzeme Abydos'taki mezarlarda ele geçmiştir.

Erken Sülaleler Dönemi

c. MÖ 3000-2686

2. Sülale

2. Sülale (M.Ö. 2750-2680)

[Hotepsekhemwy](#)

[Raneb](#)

[Ninetjer](#)

[Sekhemib](#)

[Peribsen](#)

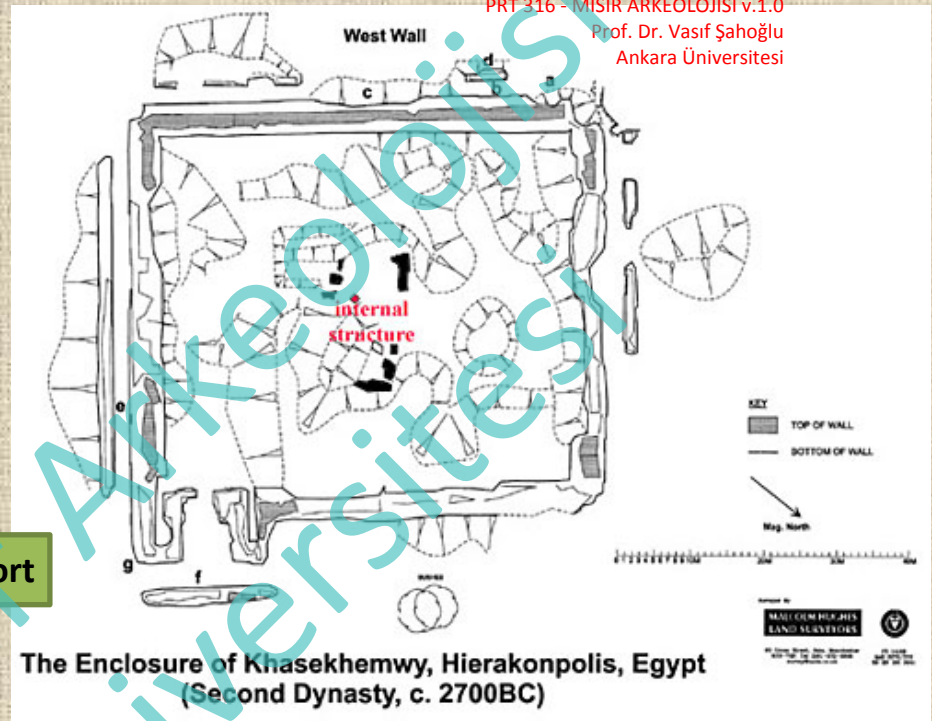
Sened

Weneg

[Khasekhem](#)

[Khasekhemwy](#)

Fort

İkinci Sülale ile ilgili bilgilerimiz, birinciye ve takip eden üçüncüye nazaran çok daha azdır.

1992 yılında, 1. Sülale'nin son kralı Ka'nın mezarında yeniden kazılar yapılmış ve bu kazılar sırasında, Ka'nın mezarının içerisinde 2. Sülalenin ilk kralı Hotepshekemwmy'nin mühür baskıları ele geçmiştir. Bu durum, Ka'nın mezarının 2. Sülalenin ilk kralı tarafından tamamlandığını kanıtlamaktadır. Bu da bize iki sülale arasında herhangi bir kesinti olmadığını gösterir. 2. Sülalenin ilk krallarının mezarları henüz bulunmamış olmasına rağmen, son iki kral Peribsen ve Khasekhemwy'nin Abydos'daki mezarları açığa çıkarılmıştır.

Hierakonpolis'de yine 2. Sülale'nin son iki kralının isimlerinin geçtiği mimari kalıntılar bulunmuştur. Bunlar arasında Fort olarak adlandırılan nişli bir alan, 2. Sülale'nin son kralının adını taşımaktadır. Bu yapının tam fonksiyonu bilinmese de olasılıkla kralın ikinci bir mezar anıtıdır.

Saqqara'da Jozer'in piramidinin güneyinde iki tane çok büyük boyutta yer altı galerisi ortaya çıkarılmıştır. Bu galerilerle bağlantılı olarak 2. Sülalenin ilk üç kralına ait mühür baskıları bulunmuştur. Saqqara'daki bu kalıntıların üst yapısı tamamen tahrip olmuştur ancak buna rağmen 2. Sülalenin 2 kralının mezarının burada olması mümkündür.

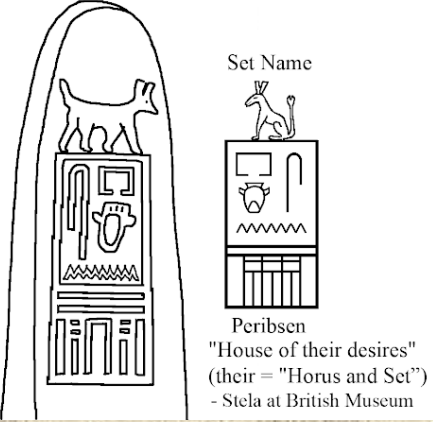
Erken Sülaleler Dönemi c. MÖ 3000-2686

2. Sülale Peribsen'in Mezarı

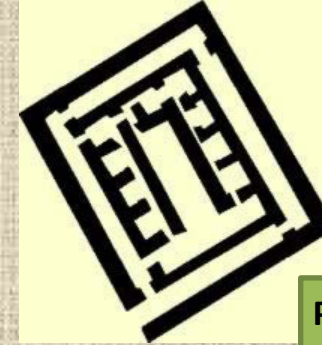
PRT 316 - MİSİR ARKEOLOJİSİ v.1.0
Prof. Dr. Vasif Şahöğlü
Ankara Üniversitesi

Abydos Krali Mezarlığı

Peribsen'in üzerinde
Seth serkhi olan
granitten yapılmış steli.
British Museum

Peribsen'in Mezarı

İkinci Sülale krallarından Peribsen'in Abydos'daki mezarı oldukça küçüktür. Bu mezarın ana mezar odası, diğer mezarlardaki ahşap mimarinin aksine kerpiçten yapılmıştır. Peribsen dönemindeki kral serkhiinde önemli bir değişiklik olur. Burada Şahin (Horus) yerine Çakal (Seth) tasvir edilmir. Bu özellik, Sülale içerisinde belki de bir çeşit baş kaldırmaya işaret etmesine rağmen, bundan sonra, Sülalenin son kralı olan Khasekhemwy döneminde çakalın tekrar ortadan kalktığı ve şahin serkhiyle geleneksel düzene dönüldüğü görülür.

Erken Sülaleler Dönemi c. MÖ 3000-2686

2. Sülale Khasekhemwy'nin Mezarı

Abydos Krali Mezarlığı

Khasekhemwy'nin Mezarı

İkinci Sülalenin son kralı Khasekhemwy'nin mezarı Abydos krali mazarlığındaki son mezardır. Bir önceki Peribsen'in mezarından oldukça değişik, uzun bir galeri şeklinde düzenlenmiştir. Bu mezar, 58 tane küçük odadan ve mezar odasından oluşur. Mezar odası kireçtaşından yapılmıştır. Bu mezar odası bilinen bu boyutlardaki en büyük taştan yapılan mezar odasıdır. Mezar içerisinde çok sayıda seramik, maden ve taş kalıp ele geçmiştir. Mezar içerisinde olasılıkla tüm 1. Sülale mezarlarında ele geçen eşyaların toplamından daha fazla buluntu ele geçmiştir.

Erken Sülaleler Dönemi c. MÖ 3000-2686

Erken Sülaleler Döneminin Sonu

Mısır'da Eski Krallık Döneminde göreceğimiz görkemli mimari, sanat ve inanç sisteminin kökenleri, çok açık bir şekilde görülebileceği gibi Erken Sülaleler Döneminde atılmış olmalıdır. Jozer'in basamaklı Piramidinde göreceğimiz durum, Erken Sülaleler Dönemindeki mezarların, dünyanın gerçekten anıtsal boyutlardaki en büyük taş mimari örneklerine dönüşümünü göstermektedir.

Erken Sülaleler Dönemi, Nagada III ve 0. Sülale Döneminde, aynı yönetim altında toplanan çok geniş bir coğrafyada, ekonomi ve politikanın bir bütün halinde kontrol altında tutulabildiğini ortaya koymuştur. Bu dönemde hammadde ve çeşitli egzotik eşyalar için Sina Yarımadası, Filistin, Lübnan, Aşağı Nubia ve Doğu Çölüne seferler yapılmıştır.

Bu dönemde Hiyeroglif yazı, krali bir uygulama olarak başta ticaret olmak üzere birçok faaliyeti kontrol altına almakta kullanılmıştır.